

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิถีจิตในการรับรู้อารมณ์ทางอายตนะ ๖ ของผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา

ผู้วิจัย : พระอนุชา ถาวรสพฺโธ (ลับบัวงาม)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (วิปัสสนาภาวนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูพิพิธวรกิจจานุการ (มานิตย์ เขมคุตฺโต), ศน.บ., M.A., Ph.D.
(Pali & Buddhist Studies)

: ดร.เสนาะ ผดุงฉัตร, ป.ธ. ๙, พธ.บ, พธ.ม., พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๓๑/มีนาคม/๒๕๕๘

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ เพื่อศึกษาจิตและวิถีจิต ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาอายตนะและหลักธรรมสำคัญในการเจริญวิปัสสนาภาวนา ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาวิถีจิตในการรับรู้อารมณ์ทางอายตนะ ๖ ของผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา โดยการศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาเรียบเรียงบรรยายเป็นเชิงพรรณนาเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ และแก้ไขตามคำแนะนำ จากการศึกษาพบว่า

จิต ในทางพระพุทธศาสนา คือ ธรรมชาติรู้อารมณ์ มีจำนวน ๘๙ ดวง เมื่อว่าโดยพิศดารมี ๑๒๑ ดวง โดยมีสัมปยุตตธรรม คือ เจตสิกทั้งหลายคอยปรุงแต่งทำให้สภาพของจิตมีการแปรเปลี่ยนสภาพไปตามเหตุปัจจัยนั้น และย่อมช่วยสนับสนุนให้ผลธรรมนั้นตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ มีผลโดยตรงต่อการรับรู้อารมณ์ของจิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับบุคคลผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา ส่วนวิถีจิต หมายถึง จิต ที่เกิดขึ้นโดยลำดับติดต่อกันเป็นแถวที่ทำกิจ ๑๑ อย่าง ที่นอกจากปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ จุตติกิจ รับอารมณ์ ๖ มีรูปารมณ สัททวารมณ เป็นต้น

อายตนะ คือ ที่เกิดหรือแหล่งกำเนิด และสืบต่อของจิตกับอารมณ์ภายนอก ส่งผลต่อการรับรู้ของจิต เป็นเหตุให้ธรรมทั้งหลายมาประชุมกัน เพื่อใช้เป็นฐานความรู้ให้กำหนดได้เท่าทันอารมณ์ และอุปสรรคทั้งหลายที่คอยขัดขวางการปฏิบัติ อายตนะแบ่งออกเป็นอายตนะภายใน ๖ และอายตนะภายนอก ๖ เป็นอายตนะ ๑๒ ซึ่งเป็นวิปัสสนาภูมิอีกภูมิหนึ่งที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ ในการเจริญวิปัสสนาภาวนานี้ มีมหาสติปัฏฐาน ๔ เป็นองค์ธรรมสำคัญ ประกอบด้วย กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ตลอดจนโพชฌงค์ ๗ ที่คอยประคับประคองสนับสนุนการกำหนดรู้ความเป็นไปของจิต

วิธีจิตในการรับรู้อารมณ์ หมายถึง การรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่มาปรากฏทางใจโดยผ่านทาง ทวารทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ความจริงแล้วการเห็นก็คือ การที่จิตรู้รูปโดยผ่านตา การได้ยินเป็นการที่จิตรู้เสียงโดยผ่านหู การรู้กลิ่นเป็นการที่จิตรู้กลิ่นโดยผ่านจมูก การลิ้มรสเป็นการที่จิตรู้รสโดยผ่านลิ้น การสัมผัสเป็นการที่จิตรู้สัมผัสโดยผ่านร่างกาย และการรู้มโนสัมผัสเป็นการที่จิตรู้มโนสัมผัสโดยผ่านใจ ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนาจำต้องกำหนดรู้อารมณ์ที่เข้ามาสู่คลอง มโนทวารทั้ง ๒ ทาง คือ ปัญหทวารวิถี และมโนทวารวิถี หากผู้ปฏิบัติเข้าใจและกำหนดได้อย่าง ถูกต้อง ปัญญาจะแกก่กล้าขึ้นโดยลำดับจนวิปัสสนาญาณเกิด มีนามรูปปริเฉทญาณ เป็นต้น ไปจนถึงสังขารupekhaญาณ ด้วยความบริสุทธิ์หมดจด ด้วยการฝึกฝนตนเองที่เรียกว่า วิสุทธิ ๗ ไปโดยลำดับ นำมาซึ่งการประหาณอนุสัยกิเลสในมรรควิถี หมายความว่าจิตนี้สามารถดับโลภี- อารมณ์ มารับโลกุตตรอารมณ์ คือ นิพพานอารมณ์ได้สำเร็จ ส่งผู้เจริญวิปัสสนาภาวนาข้ามโคตร ปุณฺณเป็นพระอริยบุคคล อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระบวรพุทธศาสนา

Thesis Title : A Study of Thought Process (Vithīcitta) in the Perception of Six Sense-Bases (Āyatana) of Vipassana Meditators

Researcher : Phra Anucha Thāvarasaddho (Lubbuangam)

Degree : Master of Arts (Vipassana Meditation)

Thesis Supervisory Committee

: Phrakru Bibithvorakijjanukarn (Manit Khemagutto), B.A., M.A., Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)

: Dr. Sanoh "Phadoongchatra, Pali IX, B.A., M.A., Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : 31/March/2015

Abstract

This thesis is of three objectives namely; 1) to study the Mind (Citta) and Thought process (Vithīcitta) appearing in the Theravāda Buddhist scriptures, 2) to study the perception of six Sense-Bases (Āyatana) and the important doctrinal principles in developing of Vipassanā-bhāvanā appearing in the Theravāda Buddhist scriptures and 3) to study of Thought Process (Vithīcitta) in the perception of six Sense-Bases (Āyatana) of Vipassana Meditators. This thesis is to study the data of the Theravāda Buddhist scriptures called the Pali Canon (Tipiṭaka), the Buddhist Commentaries, Sub-Commentaries and other related scriptures, and it is arranged as a descriptive narration for presenting to professional checking and improving according to the suggestions.

From study is found that the minds in the Buddhist way is the nature which knows the temperaments. They are 89 in number. In detail, they are of the number of 121 with the Sampayutta Dhammas, that is to say, the mental factors (Cetasika) is of the state of changing the mental state according to the cause and factors, and support the Doctrinal result to be firm in the temperaments which is of the direct effect to the perception of the mental temperaments, especially to Vipassana Meditators. Regarding to the Thought Process (Vithīcitta), it means the mind arising in the order continually which is of 11 activities beside Patisandhikicca, Bhāvaṅgakicca, Cutikicca receiving the 6 temperaments:-visible object (Rūpārammaṇa) and audible object (Saddārammaṇa), etc.

The six Sense-bases (Āyatana) are the place for arising or the place of birth which connect to the mind and the temperament outside. This point affects the perception of minds and is to cause the Dhammas to be together the base of equal knowledge of the temperaments and the obstacles which hinder the practice. They are divided into the 6 inner ones and the 6 outer ones which are all 12 Sense-Bases (Āyatana) which is the one of Vipassana Meditation state (Vipassana Bhūmi) preached by the Buddha. In the Vipassanā-bhāvanā practice, Foundations of Mindfulness (the four Satipaṭṭhāna) are the important Doctrinal organs. They are Kāyānupassanā Satipaṭṭhāna, Vedānupassanā Satipaṭṭhāna, Cittānupassanā Satipaṭṭhāna, and Dhammānupassanā Satipaṭṭhāna including Enlightenment factors (Bojjhaṅgas) which help and support to knowing the state of the mind.

The Thought Process (Vithīcitta) in the perception of the temperaments means to recognize different things appearing in our minds through the six Sense-Bases: the eye, the ear, the nose, the tongue, the body and the mind. In fact, to see is the state of mind knowing the visible object (Rūpa) through the eyes, to hear is the state of mind knowing the sound (Sadda) through the ears, to know the smell is the state of knowing the smell (Gandha) through the nose, to know the taste is the state of knowing the taste (Rasa) through the tongue. The touch is the state of knowing the touch (Phoṭṭhabba) through the body, to know the mind object (Dhamma) is the state of knowing the mind. Vipassana Meditators must pay attention to know the temperaments coming to his Manodvāravīthi mental door passes through Pañcadvāravīthi and Manodvāravīthi. If the Meditators can understand and know it rightly, his wisdom (Paññā) will be strengthened in order, up to the arising of Vipassanā-ñāṇa beginning with Nāmarūpa-pariccheda-ñāṇa, etc. up to the arising of Saṅkhārupekkhā-ñāṇa with the purity and with the self training called 7 stages of purities (Visuddhi) in order. This fact brings the destruction of Anusayakilesas on the way of Magga. This means that this mind can extinguish the worldly temperaments (Lokiya) and successfully to receive the supramundane temperament (Lokuttara):- Nibbāna temperament sending Vipassana Meditators to cross the state of ordinary person to be the Noble one, the fact of which is the highest target in Buddhism.